

*DR SAMİ ULUS ÇOCUK SAĞLIĞI VE HASTALIKLARI EĞİTİM VE ARAŞTIRMA HASTANESİ
PEDIATRİ POLİKLİNİKLERİNE KABUL EDİLEN HASTALARIN TIBBİ TEDAVİYE UYUMLARI*

*PATIENTS' COMPLIANCE TO MEDICAL TREATMENT ADMITTED TO PEDIATRICS POLYCLINICS
OF DR. SAMI ULUS CHILDREN'S HEALTH AND DISEASES TRAINING AND RESEARCH HOSPITAL*

Saliha ŞENEL, Atilla ÇİFCİ, Pelin ZORLU, Can Demir KARACAN, Mehtap ACAR

Dr Sami Ulus Kadın Doğum, Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Eğitim ve Araştırma Hastanesi, ANKARA

ÖZET

Giriş ve Amaç: Dr.Sami Ulus Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Eğitim ve Araştırma Hastanesi genel pediatri polikliniklerine başvuran hastaların sosyodemografik özellikleri ve önerilen tıbbi tedaviye uyumlarının değerlendirildiği bu çalışmada hastaya verilen tıbbi tedavi (reçete) hizmetlerinin ne kadarının hastaya ulaştığının belirlenmesi amaçlanmıştır.

Gereç-Yöntemler: Temmuz-Eylül 2007 tarihleri arasında Dr Sami Ulus Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Eğitim ve Araştırma Hastanesi pediatri genel polikliniklerine başvuran 0-16 yaş arası 407 çocuğun aileleriyle anket yöntemi kullanılarak yapılan tanımlayıcı bir çalışmadır.

Bulgular: Çocukların %53.6'sı (218) üst solunum yolu şikayetleri ile başvurmuştu. Hastaların %83.3'ü (338) tanılarını biliyordu Ailelerin %37.3'ü (152) tam olarak doktorun reçeteyi anlattığını belirttiler. Ailelerin %46.9'u (191) tam olarak, %25.3'ü kısmen reçete kullanımını biliyorlardı.

Sonuçlar: Hekimler hastanın ilaca uyumunu etkileyen etkenlerin hepsini göz önüne alabilecek, değerlendirebilecek olgunluğa getirilmelidir. Daha fazla çalışmaların yapılması ilaca uyumu etkileyen en etkin faktörün tanımlanmasında yardımcı olabilecektir.

Anahtar Sözcükler: Reçete, uyum, çocuk

Yazışma Adresi:

Dr. Saliha ŞENEL

Dr Sami Ulus Kadın Doğum,
Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları
Eğitim ve Araştırma Hastanesi,
Telsizler/Altındağ 06080 ANKARA

e-posta: drsaliha007@yahoo.com.tr

ABSTRACT

Aim: To determine how much of the medical treatment (prescribing) services transfer to the patient by evaluating sociodemographic characteristics and compliance to medical treatment of patients admitted to general pediatric clinics of Dr Sami Ulus Children's Education and Training Hospital.

Material And Methods: This study is a descriptive study by using a questionnaire conducted between July-September 2007 with the families of 407 children aged 0-16 years admitted to pediatric polyclinics of Dr Sami Ulus Children's Education and Training Hospital.

Results: Of the patients, 53.6% (n=218) applied for upper airway complaints and 83.3% (n=338) had known the diagnosis. Of the families, 37.3% (n=152) had told that the doctor 'completely' expressed prescription and 46.9% (n = 191) 'in-completely', 25.3% 'partially' knew the use of prescription.

Conclusion: Physicians should be matured to evaluate and to take into consideration all factors that affect patient compliance with medication. More studies may help to identify the most effective factor affecting drug compliance.

Key Words: Rescription, compliance, child

GİRİŞ VE AMAÇ

Hastalara verilen sağlık hizmetinin başarıya ulaşabilmesi kendilerine reçete edilen ilaçları tam olarak anlayıp uygulamaları ile mümkündür (1). Reçetelerin, rehberlere ve reçete yazma kurallarına uygun yazılmış olması hastaların bunları uygun doz ve sürede kullanacağını garanti etmemektedir (2). Araştırmalarda hastaların tedaviye uyumu %20-78 oranında saptanmıştır (2,3). Reçete edilen ilaçlara yetersiz uyumda rol oynayan faktörlerden en önemlileri, hekim hasta iletişimi ve hastaların sosyokültürel durumlarıdır (1,4). Dr Sami Ulus Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları, Eğitim ve Araştırma Hastanesi genel pediatri polikliniklerine başvuran hastaların sosyodemografik özelliklerinin saptanması, önerilen tıbbi tedaviye uyumlarının değerlendirilmesi ve ülkemizde yapılan aynı konudaki diğer çalışmaların verileri ile karşılaştırılması amaçlanmıştır.

GEREÇ-YÖNTEMLER

Çalışmamız Temmuz-Eylül 2007 tarihleri arasında Dr. Sami Ulus Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Eğitim ve Araştırma Hastanesi pediatri genel polikliniklerine başvuran ve reçete verilmiş olan 0-16 yaş arası 407 çocuğun aileleriyle

yüz yüze ve telefon ile anket yöntemi kullanılarak yapılan tanımlayıcı bir çalışmadır. Çalışma hastanemiz etik kurulu tarafından onaylanmıştır. Ailelerden bilgilendirilmiş onam alınmıştır. Polikliniklere başvuran fakat reçete verilmemiş olanlar çalışmaya dâhil edilmemiştir. Örneklem büyüklüğü daha önce aynı konuda yapılan çalışma baz alınarak belirlenmiştir (1).

Sosyodemografik veriler yüz yüze görüşme ile kaydedilmiştir (AÇ). Reçeteyi anlama ve ilacı kullanma ile ilgili sorular 7 gün sonra telefon ile görüşülerek kaydedilmiştir (AÇ). Hasta ailelerine görüşmelerde sorulan sorular Tablo 1'de özetlenmiştir. Tanı hakkında bilgi verilmesi, tanıyı bilme, reçete anlatımı, reçeteyi kullanma başlıkları 'tam, eksik, hiç' olarak sınıflandırılmıştır. Reçete kullanımını bilme; ilaçların tümünün kullanım sıklığını ve dozlarını bilenlerde 'tam', en az birini bilmeyen ya da eksik bilenlerde 'eksik', hiç bilmeyenler de 'hiç' olarak sınıflandırılmıştır. Veriler, SPSS (11. versiyon) programı kullanılarak yüzde (%) olarak sunulmuştur.

BULGULAR

Hastaların %92,9'u (378) başka bir kurumda muayene edilmeden ilk kez kurumumuza başvurmuşlardı. %7,1'i

Tablo 1: Ankette yöneltilen sorular

Nereden başvuruyorsunuz?
Çocuğun nesi oluyorsunuz?
Çocuğunuz kaç yaşında?
Sosyal güvenceniz nedir?
Mesleğiniz nedir?
Eğitim durumunuz nedir?
Bu kuruma gelmeden önce başka bir kurumda muayene oldunuz mu?
Çocuğunuzun hastalığı hakkında bilgi verildi mi?
Çocuğun tanısını biliyor musunuz?
Reçete edilen ilaçları biliyor musunuz?
İlaçlar hakkında bilgi verildi mi?
İlaçları aldınız mı?
İlaçları kullandınız mı?

başka kurumlardan sevk edilmişlerdi. Hastaların %71.2'si (290), 2-60 ay yaş aralığında idi ve %52'si (212) erkekti. Hastaların %53.6'sı (218) üst solunum yolu, %6.1 alt solunum yolu, %3.9 (16) genitouriner sistem, %10.8 (44) gastrointestinal sistem, %7.9 (32) deri, %9.8 (40) hematolojik, %1.2 (5) kardiyolojik, %2 (8) nörolojik, %1.5 (6) alerjik, %3.2 (13) diğer şikayetlerle başvurmuştu.

Görüşülen kişilerin %61.9'u (252) hastaların anneleri idi. Görüşülen kişilerin %15.2'sinin (62) okur-yazar olmadığı, %35.4'ünün (144) ilkökul mezunu olduğu ve %6.1'inin (25) üniversite mezunu olduğu saptandı. Hastaların sosyodemografik verileri Tablo 2'de belirtilmiştir.

Görüşülen kişilerin %81.1'i (330) doktorun kendilerine tanı hakkında bilgi verdiğini söylediler. Görüşülen kişilerin %83.3'ü (338) hastalarının tanıları tam olarak biliyordu. %10.3'ü (42) ise tanıyı bilmediklerini ifade ettiler (Tablo 3).

Görüşülen kişilerin %37.3'ü (152) tam olarak, %55.1'i (224) kısmen doktorun reçeteyi anlattığını belirttiler. Görüşülen kişilerin %46.9'u (191) tam olarak, %25.3'ü kısmen reçete kullanımını biliyorlardı (Tablo 3).

TARTIŞMA

Çalışmamızdaki hastaların çoğunluğu Ankara'dan başvurmaktadır. Başka bir kurumdan sevk edilme oranı yaklaşık %7'dir. Bu oran Özmert ve ark. tarafından yapılan çalışma ile benzerlik göstermektedir (%8) (1). Hastaların en sık başvuru nedeni diğer çalışmalarda olduğu gibi üst solunum yolu enfeksiyonlarıdır (1).

Hastanemize başvuran hastaların eğitim düzeyi düşüktür. Hastalar %15 gibi bir oranda okuryazar değildir. Reçete

Tablo 2: Çocukların ve ailelerin sosyodemografik özellikleri

	(%)	Sayı
Görüşülen kişi		
Anne	61.9	252
Baba	21.6	88
Akraba	16.5	67
Görüşülen kişinin eğitim durumu		
Okuryazar değil	15.2	62
Okuryazar-ilkokul	35.4	144
Ortaokul-lise	43.2	176
Yüksekokul	6.1	25
Başvuru yeri		
Ankara ve ilçeleri	89.4	357
Diğer iller	10.6	43
Sosyal güvence		
Sosyal güvenlik kurumu	96.3	392
Ücretli	3.7	15
Annenin mesleği		
Ev hanımı	91.6	373
Çalışan	8.4	34
Babanın mesleği		
Serbest meslek	92.1	375
Memur	7.9	32
Çocukların yaşı		
0-1 ay	3.2	13
2-60 ay	71.2	290
>60 ay	25.6	104
Çocukların cinsiyeti		
Kız	48.0	195
Erkek	52.0	212

teyi tam olarak bilme oranı yaklaşık %47'dir. Özmert ve ark. 'nın yaptığı çalışmada eğitim düzeyi yüksek olan ve annelerin %13, babaların %31'inin yüksekokul mezunu olduğu hasta grubunda, reçeteyi tam olarak bilme oranı yaklaşık %36'dır (1). Bu durum eğitim düzeyinin reçeteyi anlamada tek başına etkili olmadığını başka faktörlerin de etkili olabileceğini göstermektedir. Yunus Emre sağlık ocağında yapılan bir başka çalışmada ise bu oran %46 olup çalışmamızla benzerdir (1).

Hastaya ve/veya hasta yakınlarına tedavinin gerekçesini ve olası ters etkileri açıklamak için zaman ayırmak, tedaviye uyumu artırabilir. Bilgilendirme asıl olarak hekimin görevidir (4). Görüşmenin başlangıcından sonuna kadar hasta-yı bilgilendirmede kullanılacak bir rehber hastaların te-

Tablo 3: Reçete uyumu ile ilgili veriler

	%	Sayı
Tanı hakkında bilgi verilmesi		
Tam	81.1	330
Eksik	12.0	49
Hiç	6.9	28
Tanıyı bilme		
Tam	83.3	339
Eksik	6.4	26
Hiç	10.3	42
Reçete anlatımı		
Tam	37.3	152
Eksik	55.1	224
Hiç	7.6	31
Reçete kullanımını bilme		
Tam	46.9	191
Eksik	25.3	103
Hiç	27.8	113
Reçetede ilaçları kullanma		
Tam	82.3	335
Eksik	16.0	65
Hiç	1.7	7

daviye uyumunu artırabilecektir (5,6). Bizim çalışmamızda hastaların reçeteyi anlama oranı (%47) doktorun reçete ile ilgili bilgi verme oranından (%37) daha fazladır.

Reçeteyi anlama oranının anlatım oranından daha fazla olması hastaların bilgi açıklarını farklı yerlerden özellikle de eczanelerden yardım alarak kapattıklarını düşündürülebilir. Tanının anlatılması ve anlaşılması oranlarının %80'lerin üzerinde olduğu göz önüne alınırsa sosyokültürel düzey düşüklüğü nedeniyle reçete anlatıldığı halde anlayamamış olanlar da 'tam olarak anlatılmadı' ya da 'kısmen anlatıldı' olarak anketi cevaplamış olabilirler.

Araştırmalara göre hastaların tedaviye uyumu % 20 ile % 78 arasında değişmektedir (3). Bizim çalışmamızda Hastaların yaklaşık %83'ünün önerilen ilaçları tam ve doğru kullandığı ortaya çıkmıştır. Literatürle hemen hemen uyumludur.

Reçeteyi tam olarak anlama oranı çok daha düşükken reçeteyi tam olarak kullanma oranlarının oldukça yüksek olması; hekimin talimatlarının eczacı tarafından pekiştirilmesi ve daha ayrıntılı açıklanması ile izah edilebilir.

Reçete edilen ilaçlara yetersiz uyumda rol oynayan faktörler; reçetenin alınmaması, ilacın etkisiz olduğunun düşünülmesi, yan etki oluşacağına düşünülmesi, kullanma talimatının açık olmaması, yan etki riski ve ciddiyeti konusunda hastanın algılamasının hekiminkinden farklı olması, ilacı

almada fiziksel güçlük, hoş olmayan formülasyon, karmaşık tedavi planı, hastanın hekimin bilgisinin yetersiz olduğunu düşünmesi, hastanın hekim tarafından yeterince dinlenilmediğine inanması, hekime güvenilmemesi, hastanın yeterince yakın davranıldığını hissetmemesi, reçete kararının hastayla paylaşılmamış olması olarak sıralanabilir (4,7).

Reçeteyi tam olarak kullanma oranları Etimesgut ve Yunus Emre sağlık ocaklarında yapılan çalışmalarla uygunluk gösterirken Özmert ve ark. tarafından yapılan çalışmada bu oran %63' tür (1,8). Bunun nedeni eğitim düzeyi daha yüksek olan grupta ilaçları sorgulama, araştırma, tam olarak yararına inanmama veya farklı bir gözle hastanın tekrar değerlendirilme isteği olabilir. Sosyoekonomik düzeyi düşük grupta ilacı sorgulamanın daha az olabileceği düşünülebilir.

SONUÇLAR

Hekimler hastanın ilaca uyumunu etkileyen etkenlerin hepsini göz önüne alabilecek, değerlendirebilecek olgunluğa getirilmelidir. Daha fazla çalışmaların yapılması ilaca uyumu etkileyen en etkin faktörün tanımlanmasında yardımcı olabilecektir.

KAYNAKLAR

1. Özmert E, Ergör G, Tezcan S, Yurdakök K, Sarıkayalar F. Hacettepe Üniversitesi İhsan Doğramacı Çocuk Hastanesi polikliniğine başvuran hastaların özellikleri ve hastaların tıbbi tedaviye uyumları. Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Dergisi 1997;40:523-31
2. Yarış F, Dikici MF. Hastaların Tedaviye Uyumu Ve İletişim. Aile Hekimliği Dergisi 2008;2(3):40-3.
3. Kane SV, Brixner D, Rubin DT, Sewitch MJ. The challenge of compliance and persistence: focus on ulcerative colitis. J Manag Care Pharm 2008;14(1 Suppl A):2-12.
4. Kayaalp O. Reçeteleme Kuralları: Genel Kurallar. Türkiye İlaç Kılavuzu 2007 formülleri içinde. İstanbul. Turgut Yayıncılık, 2007:1-4.
5. de Vries TPGM, Henning RH, Hogerzeil HV, Fresle DA. Hastaya gereken bilgi, talimat ve uyarıların anlatılması. Reçete Yazma Rehberi Pratik El Kitabı. TC Sağlık Bakanlığı Sağlık Projesi Genel Koordinatörlüğü- Dünya Sağlık Örgütü. DSÖ/DAP/94.11. Cenevre. Sayfa 58. <http://www.hm.saglik.gov.tr/pdf/kitaplar/reçeteyazmarehberi.pdf> 30.06.2008).
6. Silverman J, Kurtz S, Draper J. Eds. Skills for communicating with patients. Second edition. Radcliffe Publishing, Oxon, UK, 2005.
7. Goff SL, Mazor KM, Meterko V, Dodd K, Sabin J. Patients' Beliefs and Preferences Regarding Doctors' Medication Recommendations. Gen Intern Med 2008;23(3):236-41.
8. Bumin MA, Beyazova U, Bumin Ç, Yurdakul S. Pediatrikte hasta uyumu. Türk İlaç ve Tedavi Dergisi 1988;2:111-5